

"לבנינה של תורה"

שיחה שנמסרה בביהמ"ד מפי ראש הישיבה - הרב ברוך ויזר

לא מצלינא אלא היכא דגריסנא

"יש לפרש בזה כי ידוע
במקום שיש השראת השכינה שם
אף שאחר כך נסתלק נשאר רושם
הקדושה לעולם".

גמרא נוספת במסכת ברכות עומדת
על היחס שבין מקום התפילה למקום לימוד
התורה⁵:

"ואמר אביי, מריש הוה
גריסנא בגו ביתא ומצלינא בבי
כנישתא (=בתחילה הייתי לומד בביתי
ומתפלל בביהכ"ט). כיון דשמענא להא
דאמר רבי חייא בר אמי משמיה
דעולא, "מיום שחרב בית המקדש
אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו
אלא ארבע אמות של הלכה בלבד",
לא הוה מצלינא אלא היכא דגריסנא
(=איני מתפלל אלא במקום שבו אני לומד).
רבי אמי ורבי אסי, אף על גב דהווי
להו תליסר בי כנישתא בטבריא
(=אע"ג שהיו להם שלושה עשר בתי כנסת
בטבריה), לא מצלו אלא ביני עמודי
היכא דהווי גרסי (=לא היו מתפללים
אלא בין העמודים ששם היה מקום
לימודם)".

לאור הדברים הקודמים של בעל הצ"ח,
מובנת גם הגמרא הזאת. המקום בו עסקו
רבי אמי ורבי אסי בתורה, התקדש ע"י
לימודם, ועל כן בחרו להתפלל דווקא באותו
מקום. קדושת המקום מסייעת לקבלת
התפילה. תורה ותפילה של אדם במקום
הקבוע שלו, הופכים את אותו מקום קבוע
למין 'מקדש מעט' פרטי שלו, ולכן תפילותיו
מתקבלות שם יותר. ומאותו טעם, גם הארת
הלימוד תהיה יותר גדולה במקום שבו הוא
לומד באופן קבוע.

הגמרא במסכת ברכות מדברת על
קביעות מקום לתפילה¹:

"אמר רבי חלבו, אמר רב
הונא, כל הקובע מקום לתפלתו א-
להי אברהם בעזרו".

צריך אדם שיהיה לו מקום קבוע לתפילה.
ונפסק להלכה שצריך שיהיה לו מקום בתוך
בית הכנסת שבו הוא מתפלל בקביעות².

טעם קביעות מקום לתפילה:

הנודע ביהודה בספרו ציון לנפש חיה
(=צל"ח)³ על הגמרא הנ"ל מסביר:

"ונראה דעיקר טעמא של
קביעות המקום לפי שהמקום ההוא
כיון שהתפלל שם קנה המקום
קדושה, ושוב כשמתפלל פעם שנית
קדושת המקום מסייע לו שתקובל
תפלתו".

קדושה של מקום הנקנית באמצעות תפילות
מסייעת לקבלת התפילות הבאות. ככל שהוא
מתפלל יותר, יותר מסייע המקום לקבלת
תפילותו. אדם בפעולותיו מוסיף נדבכים של
קדושה בכל אשר הוא עושה, והקדושה הזו
פועלת גם במקום בו הוא פועל את אותו
מעשה של קדושה.

על זו הדרך מבאר בעל 'דגל מחנה
אפרים' את הפסוק "וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוֹרֵי
אֲבִיו בְּאֶרֶץ כְּנַעַן"⁴:

¹ דף ו' ע"ב.

² שו"ע או"ח סימן צ', סעיף ט': "יקבע מקום
לתפלתו, שלא ישנהו אם לא לצורך. ואין די במה
שיקבע לו בית כנסת להתפלל, אלא גם בבית הכנסת
שקבוע בה צריך שיהיה לו מקום קבוע".

³ ספר חידושים על הש"ס.

⁴ ריש פרשת 'וישב', פרק ל"ז, פסוק א'.

⁵ דף ח' ע"א.

ר' משה מאיר אפרים היה נכדו של הבעל שם-טוב,
ומתלמידיו הגדולים ינק את תורתו. ספרו זה, הוא
אחד מספרי היסוד של החסידות ומהווה מקור ראשון
לתורת הבעש"ט.

מקום קבוע לתורה:

נתרגם את הדברים למעשה, אדם הלומד בישיבה צריך לכולי עלמא להתפלל בישיבה, במקום שבו הוא לומד. כדאי לו להתפלל במקום שבו הוא לומד, ששם מתקבלות תפילותיו יותר. הרי הוא מתפלל על דברים שחשובים לו, ממילא כאשר הוא מתפלל במקום בו הוא לומד ומתפלל בקביעות, המקום מתקדש ע"י תפילותיו וע"י לימודו.

לכן ראוי במדת האפשר, שכל אחד מהלומדים בישיבה יקבע לו מקום אחד לאורך שנות לימודיו בישיבה, ע"פ צרכי הישיבה. וזה יהיה מקומו הן לקביעות לימוד התורה והן לקביעות בתפילה.

מה יעשה אם איחר לתפילה:

בשבוע שעבר למדנו, בהלכה היומית שלומדים אחר התפילה בישיבה, על הסדר שבו אדם מתנהג כאשר הוא איחר למניין. יכול מאן דהו לחשוב מחשבה של יראת שמים, "הבוקר איחרתי לתפילה בישיבה, הגעתי ב"ישתבח", מה אעשה? יש עוד מקומות להתפלל. אני יכול להתפלל במניין בבית כנסת הרמב"ן, או בכותל". זו אינה מחשבה נכונה, בית המדרש הוא מקום תפילתו ועליו חלים הכללים המופיעים בשו"ע של אדם המאחר לתפילה¹². השו"ע לא כתב שהמאחר ילך למניין אחר. יש מניין אחד, משום הסדר הרגיל, "ברוב עם הדרת מלך"¹³, או משום שזהו המניין הקבוע שלו. אם הוא לא קובע מקום לתפילתו, הוא ארעי בכל עבודת ה' שלו. יום אחד הוא מתפלל פה, יום אחד מתפלל שם ללא קביעות. מה עם א-לוקי אברהם שיהיה בעזרו¹⁴! לכן נראה לי פשוט, שהמאחר לתפילה בישיבה, צריך להתאים את עצמו לסימן הזה בפרטים. לכל הפחות רצוי להספיק להגיע עם הש"ץ ולהתפלל איתו מלה במלה לפחות עד ברכת "האל-הקדוש". ע"פ המקובל מהחזון איש¹⁵ זה יחשב לו גם כתפילה בציבור. אדם המאחר באופן שלא יספיק להתפלל עם הציבור תפילת שמונה עשרה, יתפלל במקום

בזה מתבאר דבר נוסף. בשיחות הקודמות⁶ הזכרנו את דברי הגמרא בברכות בתחילת פרק חמישי⁷, על חסידים הראשונים שהיו שוהים שעה קודם התפילה. כותב רש"י שם⁸, היכן היו שוהים שעה? "במקום שבאו להתפלל". ואלו הם הדברים כפי שבארנו, קדושת המקום, קדושת הלימוד, קדושת התפילות הקודמות, קידשו את המקום הזה, והם מסייעות לקבלת התפילות.

לדבר החשוב הזה יש גם ביטוי בהלכה. פסק השו"ע⁹:

"בית המדרש קבוע קדוש יותר מבית הכנסת, ומצוה להתפלל בו יותר מבית הכנסת, והוא שיתפלל בעשרה".

עדיף להתפלל במקום שבו לומדים תורה ודוקא אם יש מניין במקום שלומדים. בימיהם של רבי אמי ורבי אסי היה בית מדרש משמש גם כבית כנסת. כמו בישיבה. הרמ"א מעיר על דברי השו"ע¹⁰:

"ויש אומרים דאפילו בלא עשרה עדיף להתפלל בבית המדרש הקבוע לו, ודוקא מי שתורתו אומנתו ואינו מתבטל בלאו הכי".

כולנו חתומים על המושג 'תורתו אומנתו'. זה מפחיד מאד, "ואינו מתבטל בלאו הכי"! המשנה ברורה מסביר¹¹ שאינו מתבטל כי אם לדברים הכרחיים, לצורכי גופו ולימודו. זאת אומרת, צריכים להיזהר בדבר הזה מבחינה מעשית. המשנה ברורה מביא את דברי הגר"א האומר דבאופן שתורתו אומנתו, גם השו"ע מודה שלא צריך עשרה לתפילה. כל מה שהשו"ע כתב שצריך מניין זה בהעדפה בין בית מדרש לבין בית כנסת. הגר"א סובר שלדעת שניהם, השו"ע והרמ"א, עדיף שאדם יתפלל במקום שבו הוא לומד ואפילו בלא מניין. וזאת ע"פ חשבון הלכתי פשוט שנפסק להלכה. אם

¹² ראה שו"ע או"ח סימן קי"ט.
¹³ מבוסס על הפס' בספר משלי פרק י"ד, פסוק כ"ח. ועיין מגן אברהם על שו"ע או"ח, סימן צ', ס"ק ט"ו.
¹⁴ כנזכר בגמ' הפותחת לעיל.
¹⁵ עיין "תשובת ומכתבים ממרן החזון איש" סימן ל"ה.

⁶ "חיי שעה זו תפילה" - נמסרה ב-י"ב סיון ה'תשע"א.
⁷ משנה בדף ל' ע"ב, וגמרא בדף ל"ב ע"ב.
⁸ על המשנה הנ"ל.
⁹ או"ח סימן צ' סעיף ח"י.
¹⁰ שם.
¹¹ ס"ק נ"ו.

בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכָתִיב הַתָּם¹⁸: הַבְּרִיָּוִי
מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת, מִה לְהֵלֶן עֶשְׂרֵה
אֶף כֹּאן עֶשְׂרֵה."

הגמרא במגילה מוסיפה משפט:

"וְאֵתִיא "עֵדָה" "עֵדָה",
דְּכָתִיב הַתָּם¹⁹: עַד-מֵתִי לְעֵדָה הָרַעְיָה
הַזֹּאת מִה לְהֵלֶן עֶשְׂרֵה אֶף כֹּאן
עֶשְׂרֵה".

"עַד מֵתִי לְעֵדָה הָרַעְיָה הַזֹּאת" הַמְרַגְלִים
הַחוּטָאִים הֵיוּ עֶשְׂרֵה²⁰. וְתַמּוּהָ הַדָּבָר, כִּי־צַד
לֹמַדַת הַגְּמָרָא שְׂכַל דָּבָר שֶׁבְּקִדּוּשָׁה לֹא יֵהָא
פְּחוּת מֵעֶשְׂרֵה מֵהַעֲדָה הַרְעָה הַזֹּוּ! הַרְבַּ זְצ"ל
עוֹמֵד עַל תְּמִיּהָה זֹו בְּתוֹךְ הַדְּבָרִים שֶׁלְּפָנֵינוּ.

הַקִּטְעַ דְּלֵהֵלֶן הַמּוּבָא בְּסִידוּר עוֹלַת רֵאִי"ה²¹,
מִצְרִיךְ הַתְּבוּנּוֹת רַבָּה. אִם הוּא יִשְׁנָה אֶת
הַתְּבוּנּוֹת שֶׁלּוֹ, הוּא יִשְׁנָה גַם אֶת אֹרַח
חַיֵּינוּ בַּהֲרַבָּה תְּחוּמִים. בְּתַחוּמֵי הַבַּיִת,
בְּתַחוּמֵי הַיְּשִׁיבָה, בְּתַחוּמֵי הַיַּחֲסַ לְכֻלָּל וְעוֹד.

אֲנִי גְדֻלִים בְּדוֹר שֶׁל עוֹלָם אֲנוּכִי.
הַתְּפִיסָה הַמְעַרְבִית הַרוּחוֹת הַיּוֹם בְּעוֹלָם,
הֵיא לְהַסְתַּכֵּל עַל הַרוּחַ וְהַנּוּחוֹת שֶׁבְּכָל דָּבָר.
מִי־שֶׁהוּ אָמַר לִי הַיּוֹם, בְּהַקְשֵׁר מְסוּיִים, "מִה
אֲקַבֵּל מִהַדָּבָר הַזֶּה"? כִּךְ הַעוֹלָם חוֹשֵׁב, וְזֶה
מַחֲלָחֵל גַם בְּנַפְשׁוֹתֵינוּ הַטְּהוֹרוֹת.

"... וְכָל זֶמֶן שִׁיחֻשׁוֹב הָאָדָם
רַק לְהַשְׁלִים אֶת עֲצָמוֹ, אֲפִילוֹ
בְּשִׁלְמוֹת רוּחָנִית, אִין זֶה בְּכֻלָּל
קִדּוּשָׁה. כִּי בְּמִצַּב הַקִּדּוּשָׁה
הַתְּרוֹמְמוֹת הָאָדָם הֵיא אֵל הַטּוֹב
וְהַיִּשֵׁר מִצַּד עֲצָמוֹ, כְּפִי הַכֶּרֶת הָאֵמֶת
הַמְּבוֹרֶרֶת, מִה שֶׁאִין כֵּן הַתְּשׁוּקָה
לְשִׁלְמוֹת עֲצָמוֹ, שֶׁהֵיא נִמְשַׁכֵּת גַם כֵּן
מֵאֵהֶבֶת-עֲצָמוֹ הַפְּרִטִית, שֶׁאֵינָה
זְקוּקָה כִּי-אִם לְרַגֵּשׁ הַקִּיּוֹם הַטְּבַעִי
הַנְּטוּעַ בְּכָל חַיִּי".

כְּשֶׁאֲנִי רוֹצֵה לְהַתְּפַלֵּל יוֹתֵר טוֹב בְּמִנְיִן,
כְּשֶׁאֲנִי רוֹצֵה לְדַעַת מִשֶׁהוּ מְסוּיִים יוֹתֵר טוֹב,
אֲפִילוֹ רוּחָנִי, אֲנִי חוֹשֵׁב עַל עֲצָמִי. זֶה טוֹב,
בְּרוּךְ ה' אֱלוֹ הֵן מַחֲשָׁבוֹת שֶׁל קִדּוּשָׁה. זֶה

¹⁸ ספר במדבר פרק ט"ז, פסוק כ"א. מתוך חטא קרח ועתו.

¹⁹ ספר במדבר פרק י"ד, פסוק כ"ז. מתוך חטא המרגלים.

²⁰ ללא כלב בן יפונה ויהושע בן נון.

²¹ כרך א' עמ' רע"א-רע"ב, קדושה-שחרית של חול.

בו הוא לומד בישיבה. יתפלל בנחת לריבונו של עולם. ישתדל לענות לקדיש וקדושה במקום שאפשר, כפי ההלכה. כך הוא הקשר הנכון עם בורא עולם, ובכך תהיה תפילתו המתוקנת. הדברים הנ"ל הם הלכה למעשה, ומתחברים לדברים שביארנו בתועלת ובטעמים הרוחני. אנחנו עובדים את ריבונו של עולם ולא את עצמנו. ולכן גם אם ההרגשה היא ללכת למקום אחר, צריך לשקול מהי האמת, מהו רצון ה'.

הפּרֵט כחֶלֶק מֵהַכֻּלָּל:

יש כּאן דָּבָר עֵמוֹק יוֹתֵר הַשִּׁייד
אֵלֵינוּ.

שֶׁאֲלֵתִי תִלְמִיד מֵהַיְּשִׁיבָה, מְבַנֵּי
חו"ל, "מִה תִּפְסֵ אֹתְךָ בִּישִׁיבָה, עִם מִה אֵתָה
יוֹצֵא אַחֲרַי שְׁנָה"? אֵת הַדְּבָרִים שְׁעָנָה לִי,
אוֹמֵר בְּמִילִים שְׁלִי. דְּבָרָיו נִאֲמָרוּ בְּבֵיתִי
בְּמַעֲמַד תְּלַמִּידִים נוֹסְפִים. "כְּשֶׁבֵּאתִי לִישִׁיבָה
בְּאֵתִי כְּדִי לְלַמּוֹד דָּף גְּמָרָא, רְצִיתִי לְדַעַת
לְלַמּוֹד דָּף גְּמָרָא יוֹתֵר טוֹב. אֲנִי יוֹצֵא
מֵהַיְּשִׁיבָה עִם גִּישָׁה 'כֻּלְּלִית', לֹא לְרֵאוֹת אֵת
עֲצָמִי, אֲלֵא לְרֵאוֹת אֵת עֲצָמִי כֶּחֶלֶק מִן הַכֻּלָּל.
יְחִיד הַפּוֹעֵל בְּמִסְגֵּרַת הַכֻּלְּלִי. תִּלְמִיד זֶה
מִתְּכוּוֹן לְחַזוֹר בְּשִׁנָּה הַבֵּאָה לִישִׁיבָה. שְׂמַחְתִּי
עַל דְּבָרִים אֱלֹהִים מְאוּד, זֹו הַתְּפִיסָה הַכֻּלְּלִית
שֶׁאֲנַחְנוּ מְשַׁנְּנִים פֶּה מְזוּוֹיוֹת רַבּוֹת, תְּפִיסָתוֹ
שֶׁל מֶרֶן הַרְבַּ זְצ"ל.

הַגְּמָרָא בְּבִרְכוֹת¹⁶, מְלַמֶּדֶת אוֹתָנוּ
דְּבָר חֲשׁוֹב מְאֹד שֶׁאֲמַנְסָם כּוֹלָם יוֹדְעִים אוֹתוֹ,
אֲבָל אֵינִי יוֹדַע עַד כִּמֵּה הַתְּבוּנָה בּוֹ. יְחִיד אֵינוֹ
אוֹמֵר קִדּוּשָׁה. כָּל דָּבָר שֶׁבְּקִדּוּשָׁה לֹא יֵהָיָה
בְּפְחוּת מֵעֶשְׂרֵה. הַגְּמָרָא לּוֹמַדַת זֹאת מְגוֹזִירָה
שׁוּוֹה:

"אֵמַר רַב אֲדָא בְּרַ אֵהָבָה,
מִנְיִן שֶׁאִין הַיְּחִיד אוֹמֵר קִדּוּשָׁה?
שְׁנֵאֲמַר¹⁷: וְנִקְדְּשֵׁתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
כָּל דָּבָר שֶׁבְּקִדּוּשָׁה לֹא יֵהָיָה פְּחוּת
מֵעֶשְׂרֵה. מֵאִי מִשְׁמַע? דְּתַנִּי רַבִּנְאִי
אֲחוּהָ דְּרַבִּי חַיִּיא בְּרַ אֲבָא, אֵתִיא
"תּוֹדִי" "תּוֹדִי". כְּתִיב הַכֹּא: וְנִקְדְּשֵׁתִי

¹⁶ דף כ"א ע"ב.

¹⁷ ספר ויקרא פרק כ"ב, פסוק ל"ב.

העולם שנברא בעשרה מאמרות²², למדנו מתוך הקפידה שבהריסה הכללית, "עַד-מֹתֵי לְעֵדָה הָרְעָה הָזֹאת", שמקור הטוב וצדק הקדש במרומי מעלתו רק באוצר הכלל ינוח, וְאֵלֹהִים נִצָּב בְּעֵדַת-אֱלֹהִים²³.

כאדם הרוצה לקדוח תחתיו בספינה, כיון שהחליט שאין עוד תועלת בחייו, אך בקדיחה זו מטביע את כל הספינה, כמובא במדרשים²⁴.

"למדנו מתוך הקפידה שבהריסה הכללית, "עַד-מֹתֵי לְעֵדָה הָרְעָה הָזֹאת", שמקור הטוב וצדק הקדש במרומי מעלתו רק באוצר הכלל ינוח".

צריך להתבונן בדברים אלו גם ביחס להנהגה המעשית, בהתבוננות איך אדם צריך לנהוג במקום התפילה שלו, וגם בחשיבה הכללית, בכל שאר העניינים הרחוקים שלו. אלו דילמות רוחניות של הכרעה בין טוב לטוב, סדרי עדיפויות. חז"ל מגלים לנו דרך הרב זצ"ל עד מעמד הר סיני, שהסדר של העבודה השלמה הוא דרך צינור הכלל. הקדושה בעם ישראל, "וְאַתֶּם תִּהְיוּ-לִי מְמַלְכֵת בְּחַיִּים וְגוֹי קְדוֹשִׁים"²⁵, היא רק דרך צינור הכלל. ישיבה זה כלל! להתפלל עם הישיבה, ללמוד עם הישיבה, זה להיות מחוברים לכלל. זה להיות מחוברים לעדה קדושה. בפרט כפי שביארנו בתחילה, שהדבר נוגע גם למקום הפרטי שלו, שכאשר יש לו מקום קבוע, מתבררת מעלתו העצמית, ויוכל להשיג יותר בעבודה העצמית שלו.

יותר טוב מאלה שחושבים על עצמם ושודדים בנק... אבל זה לא ערך של קדושה. זה לא וְנִקְדְּשִׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אלא זו אנוכיות רוחנית, ללא שלמות וללא קדושה.

"על כן עיקר העבודה הרוממה היא להשלים את הכלל ולזכותו ולהיטיב לו, ומי ששם את העבודה הזאת נר לנתיבתו תמיד הוא באמת מתעלה לקדושה, כיון שאין מגמתו לאהבת-עצמו. אבל היחיד כשהוא לעצמו אי אפשר שיתעלה לקדושה לולא ההתרוממות למעלת הקדושה שע"י הרבים, לטובתם ולזכותם".

הרבה פעמים אנחנו עובדים את עצמנו ולא עובדים את הקב"ה, כי אנחנו חושבים על התועלת הפרטית שלנו ולא חושבים על כבוד שמים. לא חושבים על האמת המוחלטת שהוא מדבר עליה בחלק הראשון שדילגנו. לחשוב על נוחות, אפילו ביראת שמים, זה לא עם ישראל, זה לא וְנִקְדְּשִׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אולי זה טוב באוסטרליה, אבל זה לא נכון לעם ישראל, לא נכון בישיבה, לא נכון לאדם שבכל מצב בחיים הוא מנסה להשיג את מעלות הקדושה והאמת.

מדוע לומדים קדושה מהמרגלים:

"... ולפי שעקר רעת הרשע הוא לא מצד ההרעה לעצמו, שחוטא חומס נפשו, כי אם מפני הרעה שבאה מזה אל הכלל כולו, "להפרע מן הרשעים שמאבדים את

²² מסכת אבות פרק ה', משנה א'.

²³ ספר תהילים מזמור פ"ב, פסוק א'.

²⁴ ויקרא רבה פרשה ד', סימן ו'. וכן בילקוט שמעוני על ירמיהו, רמז שלי"ד. וילקוט שמעוני על איוב, רמז תתק"כ. וכן בזוהר על ספר במדבר, דף קכ"ב, ע"א.

²⁵ ספר שמות פרק י"ט, פסוק ו'.